

Colinde, colinde...

Prof. înv. primar Onaci Ana – Mariana
Liceul de Artă „Ioan Sima” Zalău

Amintirea obiceiurilor de iarnă însoțește pe orice om o viață întreagă.

Colinda, prin marea ei complexitate, este dintotdeauna purtătoarea unor profunde idei și aspirații ale omului din popor, ea reflectând numeroase concepții ale poporului care a zămislit-o, despre lume și viață.

Rolul de purtător al unor pregnante mesaje umanistice, la care se adaugă poezia prin care acestea sunt exprimate, de marea expresivitate, valoare artistică deosebită, au situat această specie în prim – planul cercetărilor de specialitate.

„Verbul *colindare* are la noi o însemnătate dublă: a cânta un colind și a îmbla din casă-n casă, semnificare rămasă de la îmbletul copiilor romani, în timpul Calendelor lui Ianuarius, din casă-n casă cântând imnuri.” (G.Dem.Teodorescu)¹

Cea mai importantă sărbătoare creștină, Crăciunul, a fost fixată, până la urmă, în ziua unei datini „păgâne” importată de romani din Asia Mică, de gloriificare a zeului soarelui, Mithra, zi denumită Dies Natalis Solis Invicti (25 decembrie). Practica substituirii sărbătorilor, folosită adesea de creștinism, a condus la suprapunerea obiceiurilor și diferitelor rituri, fenomen sesizabil până în epoca modernă.

Monica Brătulescu, în cartea sa „Colinda românească” definește 217 tipuri de colinde, grupate în zece categorii: colinde protocolare, cosmogonice, profesionale, flăcăul și fata – iubiți și peșitori, familiale, despre curte domnească, edificatoare și moralizatoare, biblice și apocrife, colinde – baladă, colinde – cântec.

O primă categorie din bogatul repertoriu, e rezervată colindelor legate implicit de momente și secvențe ceremoniale ale obiceiului care le-a generat, numite colinde despre colindat sau colinde protocolare. Colindele din această categorie au conservat și imaginea împodobirii ritualice a interiorului cu elemente vegetale, având în folclorul nostru o simbolistică aparte: „Să fii gazdă vesel/ C-ai ajuns Crăciun frumos/ Și găzdoaia veseloasă/ C-o gătat frumos prin casă/ Pe la uși cu pupi de ruji./ Pân ferști cu flori domnești”²

În folclorul nostru Moș Crăciun apare în dublă ipostază: ca figură profană pe care o întâlnim mai des în Dobrogea, alteori în Moldova, Oltenia, fiind imaginat ca „om bătrân”, „om curajos și vesel”, vecinul lui Moș Ajun, ca figură apocrifă, cel mai adesea ca stăpân al staulului unde s-a născut Hristos.³

Colindele cosmogonice, prin vechimea lor, ar putea fi situate în primele straturi. Surprinde „ciuta” care, învăluită în fabulos, este „într-aurită”, și care dezvăluie arcașului Petre că ea este Sfânta Marie trimisă să măsoare pământul „cu umbletu și cerul cu stânjenu”, ca apoi să meargă la țară și să se purifice cu slujbe.⁴

Colindele acestea siscită interes și pe linia relevării unei realități etnografice concrete. Într-o anumită fază a alimentației mărul a jucat un rol important. Faptul că merele nu se strică iarna a dus, ca și în cazul bradului verde, la ideea nemuririi alături de alte simboluri similare. Textul colindelor exprimă legătura omului din popor cu mediul înconjurător, pe care experiența lui de viață îl determină să îl protejeze.

Colindele descriptive, cuprinzând o descriere sumară a procesului muncii, principalele etape ciclice, constituie expresia bucuriei nețărmuite a omului care trăiește liniștit, datorită propriei munci și reprezintă o poezie agrară antică ce continuă tradițiile străvechi ale creației primilor agricultori.

1. G.Dem.Teodorescu – *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, București, 1874, p. 12

2. Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, 1981, p. 128

3. Pamfil Bilțiu, *Sculați, sculați, boieri mari!*, Cluj Napoca, 1996, p. 18-19

4. Ibidem, p. 20

Păstoritul, alături de agricultură a fost pe parcursul trecutului nostru etnic o ocupație fundamentală a neamului nostru. În planul creației anonime, această ocupație este reflectată de o poezie de mare varietate și frumusețe artistică, așa cum ne-o dovedește și poezia colindelor.

Colindele având ca temă vânătoarea cerbilor și a căprioarelor sunt foarte frecvente. Ca și întregul folclor, ele au fost puse în resturi poetice ale unor străvechi rituri de inițiere. Colindele cu cerb glorifică bărbăția, curajul, preamăresc iscusința. Prezența personajului metamorfozat vine să ne explice vechimea precreeștină a colindelor cu cerb, cât și faptul că penetrațiile creștine sunt adaosuri ulterioare care au pătruns, pe parcursul vremii sub influența propagandei bisericii.

În colindele de fată întâlnim adesea schițat portretul fizic al fetei de măritat, realizat prin elemente picturale. Fata este „dalbă”, adică frumoasă, are ochii negri, este „luminoasă”. Portretul fetei, în care descoperim prototipul ideal al partenerei dorite ca soție este întregit prin schițarea unor trăsături morale. Fata este surprinsă în procesul unor îndeletniciri cotidiene tipice. Ea coase și brodează piese de port pentru logodnicul ei. În afara hărniciei, fata este de o irezistibilă tărie morală. Sentimentele ei nu pot fi răscumpărate prin nici un fel de avere materială.

Elemente aparținând acelorași canoane ale frumuseții sunt rezervate și flăcăului de însurat. El are „păruțu retejor”, însemn emblematic al vârstei premaritale, „fața ca de bujor”, este viteaz și curajos. Hărnicia lui este potențată uneori prin apelarea la fabulos: „Cu o mână opt boi mână/ Și cu alta flori culeje”.⁵

Colindele de pețit sunt axate de multe ori pe aspecte ale vieții premaritale, cu toate etapele ei. În unele variante fata este îndemnată să primească pețitorii după o rânduială îndatinată. Motivul fetei de măritat, căsătoria „la străini necunoscuți” este larg reprezentat în această grupă de colinde „de pețit”.⁶

Colindele catalogate la grupa familiarelor exaltă prin unele variante bucuria venirii pe lume a urmașului, care să asigure brațele de muncă pentru noua familie și care să asigure perpetuarea speciei umane. Importanța venirii pe lume a urmașului rezidă cel mai bine din așezarea lui într-un cadru fabulos. Copilul stă ca și fata fecioară în „legănaș de pălînaș”, care este ținut în coarne de bou sur, adunat de mare.⁷

Motivul maicii bătrâne își are o arie de intensă circulație în zona Sălajului, atingând punctul maxim în jurul Zalăului. Personajul este zugrăvit într-un tablou aidoma țărâncii din popor, surprinsă în procesul muncii.

În variantele incluse la grupa Edificatoare și moralizatoare apare cu toată evidența conflictul de clasă socială, unele trăsături dominante ale păturii superioare. Un exemplu ilustrativ ni-l oferă colinda „Bogatul și săracul”, axată pe contrastul dintre omul avut, lacom, hrăpăreț și egoist și cel sărac care este bun, mărinimos și săritor la nevoile semenului.

Dumnezeu și Sfântul Petru, care apar în chip susținut în folclorul nostru, au aici un rol secundar de simpli protegitori, care răsplătesc pe cei buni și pedepsesc pe cei răi. Ei de fapt sunt exponenții respectării normelor de bună-cuviință strămoșești. În unele variante casa cu întreg avutul bogatului sunt mistuite de focul dat de Dumnezeu drept pedeapsă pentru răutatea lui.

În grupa colindelor apocrife, deplângerea păcatelor omenirii este axată pe combaterea unor metehne precum beția, văzută ca piedică principală în calea credinței. Pedepsirea celor răi și răsplătirea celor nepăcătoși reprezintă esența acestor colinde. „Pe cei dreți unde i-or pune?/ Ridica-i-or într-un nor/ Spre binele tuturor.”⁸

Colindele religioase ne întăresc convingerea că la origine ele sunt creații culte. Creatorii lor, diecii ori preoții, s-au inspirat din Biblie, dar și din viețile sfinților, cărțile de religie, scrierile apocrife. Tema dominantă a colindului religios este nașterea, tratată și ea după învățătura creștină.

5. Pamfil Bilțiu, *Sculați, sculați, boieri mari!*, Cluj Napoca, 1996, p. 25

6. Ibidem, p. 25

7. Ibidem, p. 26

8. Ibidem, p. 28

În prim-plan este adusă ideea sacrificiului nașterii. Maica Sfântă se duce pentru a naște la iezlea cailor, dar nu găsește liniștea necesară, din cauza tropotului lor. Se duce apoi la iezlea boilor, care, răsuflând îi asigură căldura și odihna necesară nașterii. Drept consecință ea blestemă caii, dar binecuvintează boii. Nașterea este și ea, în unele variante, tratată destul de liber. Maria însoțită de Iosif, în unele colinde, ajung acasă la Crăciun și își cer „sălaș” pentru a naște. Acesta, hain din fire, nu îi primește. Se duc la staulul cu oi, unde în iezlea păstorească se naște Fiul Sfânt. Păcurarii sunt înștiințați asupra rostuirilor celui nou venit pe lume.

Un episod de largă circulație este uciderea pruncilor, care cuprinde și fuga evanghelică în Egipt pentru a scăpa de prigoana lui Irod Împărat cel crud, care ucide 14 mii de prunci.

Colindele cântece bisericești sau colindele de strană sunt piese zămislite de dieci, propagate prin cărți și coruri bisericești, ele circulând în tipare fixe, așa cum le-au învățat mai întâi enoriașii bisericilor. Valoarea lor literară este mai mică, datorită lipsei de cizelare a lor prin circulație.

Varietatea și bogăția categoriilor tipologice sunt o consecință directă a adaptării la colindă a unor piese din diverse compartimente ale liricii populare. În repertoriu de cântece de colindat întâlnim adaptări din repertoriu cântecelor de lume, petrecere, satirice, dar și din lirica de înstrăinare. Numeroase din piesele acestui repertoriu au făcut parte din repertoriul cântecelor de șezătoare, având menirea de a întreține atmosfera antrenantă de veselie care o caracterizează. Esențial pentru această categorie de colinde care nu se interpretează la fereastră, rămâne faptul că ele ne pun pregnant în lumină atmosfera de petrecere a sărbătorilor.

Obiceiul colindatului este marcat poetic de piese de mare frumusețe, de o poezie plină de vitalitate. Poezia colindelor este de mare rafinament artistic, ca urmare a parcurgerii unui lung drum al desăvârșirii artistice. Ea este o elocventă dovadă a puterii creației și fanteziei geniului anonim.

Limba colindelor este de mare mobilitate, varietate care s-a șlefuit odată cu poezia, ca urmare a unei îndelungi circulații. Colinda prezintă și o importanță pe linia caracterului ei de document etno-lingvistic. Colinda este depozitarea unor străvechi forme lingvistice, care evidențiază indubitabilă ei vechime.

Bibliografie:

Pamfil Bilțiu, *Sculați, sculați, boieri mari!*, Cluj Napoca, 1996,

Monica Brătulscu, *Colinda românească*, București, 1981;

G.Dem.Teodorescu – *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, București, 1874;

